

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету
соціальної педагогіки та психології
О.В. Пономаренко
« 31 » _____ 2023 р.

**МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ЕЛЕМЕНТАМИ
КОМУНІКАТИВНОГО ТРЕНІНГУ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра
очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 016 – «Спеціальна освіта»
спеціалізації 016.01 – «Логопедія»
освітньо-професійна програма «Логопедія»

Укладач: Мацкевіч Ю.Р., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти

Протокол № 1 від “30” серпня 2023 р.
Завідувач кафедри соціальної педагогіки та
спеціальної освіти

_____ Н.В. Заверико

Погоджено
Гарант освітньо-професійної програми

_____ Т. Г. Соловійова

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціальної педагогіки та
психології

Протокол №1 від “30” серпня 2023 р.
Голова науково-методичної ради факультету
соціальної педагогіки та психології

_____ Т. В. Турбар

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 01 – Освіта/Педагогіка	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
		Цикл професійної підготовки	
Спеціальність 016 - «Спеціальна освіта»	Загальна кількість годин – 90	Семестр:	
Спеціалізація 016.01 Логопедія		7-й	7-й
Освітньо-професійна програма «Логопедія»	Змістових модулів – 4	Лекції	
		14	10 год.
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 8	Практичні	
		28	8 год.
		Самостійна робота	
		48	72 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методика організації занять з елементами комунікативного тренінгу» є формування у студентів теоретичних знань та практичних умінь щодо організації та проведення тренінгових занять.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Методика організації занять з елементами комунікативного тренінгу» є:

1. Ознайомлення з теоретичними основами групової роботи.
2. Ознайомлення з прийомами управління груповим процесом та прийомами педагогічної взаємодії з учасниками групи.
3. Формування умінь ведення групи під час практичних занять.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
Результати навчання: PH-19. Володіти основними	Методи навчання: - лекційні методи (лекція-

<p>принципами, правилами, прийомами і формами суб'єкт-суб'єктної комунікації.</p> <p>РН-22. Реалізовувати соціально-педагогічний компонент у професійній діяльності</p> <p>Компетентності:</p> <p>СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.</p> <p>СК-12. Здатність організувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.</p>	<p>пояснення, лекція-дискусія, лекція-презентація, тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> - діалогічні методи (інтерактивні заняття, навчальні дискусії, «мозковий штурм», заняття з елементами тренінгу та ін.); - проблемно-пошукові методи (аналіз ситуацій, метод кейсів, обговорення, пошук); - дослідницькі методи (проведення досліджень теоретичного та емпіричного характеру); <p>Контрольні заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тестування; - усні та письмові опитування; - перевірка письмових робіт студентів (есе, порівняльні характеристики, тощо); - перевірка доповідей/презентацій, що розкривають певні питання; - перевірка творчих робіт.
---	---

Міждисциплінарні зв'язки. Проблематика курсу «Методика організації занять з елементами комунікативного тренінгу» ґрунтується на таких дисциплінах, як «Загальна педагогіка», «Загальна психологія», «Педагогічна конфліктологія», «Основи соціалізації особистості з особливими освітніми потребами», «Технології спеціальної освіти».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Основи групової роботи.

Тренінг як метод активного соціального навчання. Мета, завдання, принципи тренінгу. Поняття «тренінгова група». Принципи роботи тренінгової групи. Типи груп. Зміст та процес в груповій роботі.

Професійний портрет ведучого групи. Ролі, функції та завдання ведучого групи. Керівництво, тренінг і фасілітація. Стратегії роботи ведучого групи. Стили ведення групи. Вимоги до особистості й освіти тренера. Види тренерської компетентності. Загальна характеристика вмінь та навичок, необхідних для виконання функцій та ролей ведучого групи. Індивідуальні якості ведучого групи. Со-тренерство (спільне проведення тренінгу декількома тренерами). Етичні принципи роботи ведучого групи та пов'язані з ними професійні проблеми.

Змістовий модуль 2.

Підготовка та організація групової роботи

Основи групового процесу (розвиток групи). Поняття «групова динаміка». Основні елементи групової динаміки. Структура групи і лідерство як один з важливих елементів групової динаміки. Етапи розвитку групи. Особливості роботи ведучого групи на різних етапах розвитку групи. Проблемна ситуація як точка росту групи. Проблемні ситуації які можуть виникнути у процесі групової роботи: агресія, монополізація, маніпулювання увагою, протидія, сором'язливість, порушення конфіденційності, угруповання, сперечання та суперечки, масовий вихід з групи, плач.

Організація групової роботи. Попередня підготовка. Оцінка потреб можливих клієнтів. Підготовка проекту групової роботи. Реклама групи. Вибір методів оцінки роботи групи. Процедура відбору учасників групи. Підготовка матеріалів та система взаємодії з людьми, які не приймають участь у груповій роботі. Проведення та завершення занять. Розробка плану занять. Необхідність плану занять. Три типи інформації, яку необхідно включити до плану занять. Складання плану занять. Проведення занять. Проведення заключного тестування. Оцінка результатів. Проведення додаткових зустрічей.

Змістовий модуль 3.

Методика організації групової роботи

Методи групової роботи. Особливості засвоєння інформації учасниками тренінгу. Загальна класифікація методів. Вимоги до вибору методів групової роботи. Характеристика основних методів: міні-лекція, рольова гра, метод кейсів, моделювання практичних ситуацій, мозковий штурм, дискусія; поняття, характерологічні особливості, технологія застосування

Ведення групи та навички, які необхідні ведучому групи (тренеру). Правила роботи у групі. Практичні завдання та вправи. Постановка цілей. Робота у підгрупах. Висловлювання по колу. Техніка приєднання. Активне слухання та невербальні засоби управління дискусією. Розрізнення думок, почуттів та поведінки. Співпереживання. Питання. Обговорення. Прийоми переривання. Включення до роботи. Управління увагою.

Прийоми взаємодії з групою. Укладання угод із учасниками групи. Домашні завдання. Зворотній зв'язок. Моделювання бажаної поведінки: навчання на прикладах та самомоделювання. Діаграма відповідальності. Релаксація: техніка поступового розслаблення м'язів. "Я"- висловлювання.

Змістовий модуль 4.

Практика ведення групової роботи.

Відпрацювання умінь ведення групи. Розробка та проведення тренінгових занять. Оцінка наявних знань, вмінь, навичок, особистісних якостей ведучого групи. Шляхи підготовки ведучого групи та удосконалення його практичних вмінь та навичок. Практичне відпрацювання технік та прийомів ведення групи. Розробка та проведення тренінгових занять. Застосування методів роботи з групою на практиці. Відпрацювання прийомів взаємодії із групою.

Відпрацювання ритуалів завершення роботи у групі. Супервізія ведучого групи в груповій роботі. Проблеми ведення групи в груповій роботі та шляхи їх вирішення.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, год		Практичні заняття, год		о/д ф.	з/дист т ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.					
1	2	3	4	5	6		8	9	10	11	12
1	15	8/2	4	2	4	-	7	13	10	5	15
2	15	10/4	6	4	4	-	5	11	10	5	15
3	15	10/8	4	4	6	4	5	7	5	10	15
4	15	14/4	-	-	14	4	1	11	5	10	15
Усього за змістові модулі	60	42/18	14	10	28	8	18	42	30	30	60
Підсумковий семестровий контроль залік	30						30	30	20	20	40
Загалом	90		42/18				48	72	100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Тема 1. Основи групової роботи. Тема 2. Професійний портрет ведучого групи.	4	2
2	Тема 3. Основи групового процесу (розвиток групи). Тема 4. Організація групової роботи.	6	4
3	Тема 5. Методи групової роботи. Тема 6. Ведення групи та навички, необхідні ведучому.	4	4
Разом		14	10

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Тема 1. Основи групової роботи.	4	

2	Тема 3. Основи групового процесу (розвиток групи).	4	
3	Тема 6. Ведення групи та навички, необхідні ведучому. Прийоми терапевтичної взаємодії.	6	4
4	Тема 7. Відпрацювання умінь ведення групи. Розробка та проведення тренінгових занять.	14	4
Разом		28	8

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1. Основи групової роботи.	Теоретичне завдання – тестування.	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 1 (розділ 3 цієї програми)	<p>Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). <p>Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.</p>	10
	Практичне завдання – складання таблиць.	<p>Зміст завдання подано на сторінці курсу у Moodle, СРС за Розділом 1.</p> <p>Вимоги до виконання та оформлення: завдання має бути виконане у довільній формі у вигляді таблиці, у робочому зошиті.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Скласти зведену таблицю основних соціально-психологічних тренінгових груп. 2. Скласти зведену таблицю основних форм організації роботи під час тренінгу. 3. Скласти професійний портрет ведучого групи: <ul style="list-style-type: none"> - особистісні якості; - професійно-важливі якості; - знання та вміння; - етичні принципи роботи. 	<p>Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.). 	5

Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2			15
2. Підготовка та організація групової роботи.	Теоретичне завдання – тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 2 (розділ 3 цієї програми)	<p>Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). <p>Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів</p>	10
	Практичне завдання – скласти базу даних щодо прийомів і технік роботи з групою на різних стадіях її розвитку; – складання опорного конспекту до теми 4.	<p>Зміст завдання подано на сторінці курсу у Moodle, СРС за Розділом 2.</p> <p>Вимоги до виконання та оформлення: завдання виконується у довільній формі у робочому зошиті.</p> <p>В конспекті має бути відображено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - техніки та прийоми роботи ведучого групи на стадії формування групи (знайомства, початковій стадії); - техніки та прийоми роботи ведучого групи на стадії конфлікту (перехідній стадії); - техніки та прийоми роботи ведучого групи на стадії довіри й співробітництва (робочій стадії); - техніки та прийоми роботи ведучого групи на завершальній стадії роботи групи. <p>Тема 4. Організація групової роботи. Опрацювати науково-методичну літературу щодо організації групової роботи та визначити:</p>	<p>Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (2 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - посилання на джерела (1 б.). 	5

		<ul style="list-style-type: none"> - особливості роботи ведучого групи на стадії попередньої підготовки; - особливості роботи ведучого групи на основній (робочій) стадії; - особливості роботи ведучого групи на стадії завершення роботи. 		
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			15
3. Методика організації групової роботи.	Теоретичне завдання – усне опитування, підсумкове тестування.	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 3 (розділ 3 цієї програми)	<p>Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). <p>Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів</p>	10
	Практичне завдання – створення «тренерського портфелю».	<p>Зміст завдання подано на сторінці курсу у Moodle, СРС за Розділом 3.</p> <p>Вимоги до виконання та оформлення: завдання виконується у довільній формі у робочому зошиті.</p> <p>В конспекті має бути відображено власну базу даних («тренерський портфель») щодо використання різних методів та прийомів групової роботи: лекція, рольова гра, метод кейсів, аналіз конкретних ситуацій, моделювання практичних ситуацій, мозковий штурм, дискусія тощо.</p>	<p>Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (2 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - посилання на джерела (1 б.). 	5

Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			15
4. Практика ведення групової роботи.	Теоретичне завдання –тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 4 (розділ 3 цієї програми)	Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	5
	Практичне завдання – провести практичне заняття (тренінг) в своїй навчальній групі.	Зміст завдання подано на сторінці курсу у Moodle, Розділ 4. Вимоги до виконання та оформлення: 1. Підготовка до практичного заняття. Розробка плану проведення групового заняття та методики роботи ведучого (категорія учасників обирається спільно з викладачем). 2. До початку заняття надати викладачеві план-конспект заняття. 3. Після проведення заняття необхідно надати: - самоаналіз проведеного заняття; - аналіз заняття, проведеного іншими студентами групи.	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - розуміння роботи навчальної групи та викладача за обраною формою (1 б.); - ступінь готовності до роботи за обраною формою, використання наочності (роздаткових матеріалів, заповнення таблиць, схем, малювання на дошці, плакати) (2 б.); - вільне володіння матеріалом щодо обраного питання, пояснення головних понять (1 б.); - взаємодія з аудиторією, вміння підготувати навчальну групу до роботи, пояснити алгоритм роботи, вміння зацікавити, залучити аудиторію до розгляду питання, вміння звернутися до аудиторії за поясненнями, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість) (3б.); - підведення підсумків, вміння робити висновки (викладення основної ідеї теми, що розглядалася, у вигляді тез, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, зазначення	10

			ще не вирішених проблем, звернення до аудиторії тощо) (2б.). - творчий підхід у виконанні (1 б.).	
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			15
Усього за змістові модулі контр. заходів	8			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання - тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом усіх змістових модулів (розділ 3 цієї програми)	Тестування передбачає надання відповідей на 40 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	20
	Практичне завдання – виконання дослідницького завдання або написання есе.	Практичне завдання виконується протягом семестру, захист практичного завдання відбувається під час проведення заліку. Передбачається виконання дослідницького творчого завдання. Текст завдання, вимоги до його виконання та оформлення подано у СЕЗН Moodle у секції підсумкового контролю.	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - проведення діагностики власної особистості (2 б.); - виклад основного матеріалу самодіагностики з обґрунтуванням отриманих результатів (4 б.); - висновки з проведеної	20

			<p>самодіагностики (2 б.);</p> <ul style="list-style-type: none"> - надання студентом характеристики себе як тренера, подання власних етичних позицій щодо своєї тренінгової роботи та ставлення до тренінгової групи (3 бали); - розробка шкали самооцінки наявного рівня тренерської компетентності (3 бали); - проведення за розробленими шкалами самооцінки наявного рівня компетентності та бажаного рівня через три роки (2 бали); - створення щонайменше п'яти варіантів однієї й тієї ж вправи (використовуючи метод «Іжак вправ») (4 бали). 	
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна

1. Івашнюва С. Як підготувати та провести ефективний тренінг: практичний poradnik. Харків : Ранок, 2019. 80 с.
2. Мартиненко І. В. Комуникативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення : навч-метод. посібн. Київ : Літера ЛТД, 2019. 120 с.
3. Матійків І. М. Тренерська майстерність : теорія і практика. Технологія проведення тренінгів: метод. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2021. 280 с.
4. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Теорія та практика психологічних тренінгів. Київ- Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 209 с.

Додаткова

1. Афанасьєва Н. Є., Перелигіна Л. А. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного тренінгу : навчальний посібник. Харків : ХНАДУ, 2015. 315 с.
2. Баришполь С. Психологічні ігри з елементами тренінгів у початковій школі : вчителю та психологу. Київ : Основа, 2020. 158 с.
3. Карпенко Є. Основи психотренінгу : навч. посібник. Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. 78 с.
4. Колодійчук Т. П. Дрина І. Г. Я серед людей. Соціально-комуникативні тренінги. Київ : Ред. загальнопед. газет, 2014. 128 с.
5. Матійків І. М. Тренерська майстерність : теорія і практика. Практикум для тренерів: метод. посіб. Львів : СПОЛОМ, 2021. 224 с.
6. Матійків І. М., Якимів А. І., Черняк Т. Г. Основи тренерської майстерності : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. І. Якиміва. Львів : Компанія «Манускрипт», 2012. 392 с.
7. Методологія проведення тренінгів : курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / укладачі Корнієнко І.О., Алмаші С.І. Мукачєво : МДУ, 2016. 60 с.
8. Новосад С. О. Практичні заняття з розвитку творчих здібностей (тренінг, ігри, вправи, завдання): методичний посібник. Київ : КДІДПМД ім. М. Бочука, 2008. 48 с.
9. Перепелюк Т. Д., Ільченко І. С. Організація і методика соціально-психологічних тренінгів: навчальний підручник. Умань : Візаві, 2014. 255 с.
10. Петрович В. С., Закусило О. Ю. Я хочу бути тренером : настільна книга тренера початківця : метод. вказівки. 2-е вид. доповн. Луцьк : [б.в.], 2014. 60 с.
11. Тренінг самопізнання : методичний посібник /авт. кол.; під наук. ред. В. Р. Міляєвої. Київ : Альфа Реклама, 2015. 82 с.
12. Управління різноманіттям. Посібник з організації тренінгів / Тищенко Ю., Івасів О., Дубіна С.; за заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ФОП Харченко, 2020. 100 с.

13. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 250 с.
14. Фулей Т., Буруковська Н., Будниченко Т., Савченко Г. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів. Київ: ФОП Демчинський, 2016. 90 с.
15. Чижевський С. О., Приходько І. І., Колесніченко О. О. Психологічний тренінг «Створення команди»: посібник. Київ : Друкарня ІВЦ НГУ, 2016.
16. Roger Buckley, Jim Caple The Theory and Practice of Training. 6th edition. Kogan Page, 2009. 368 p.
17. Lucas R.W. The Creative Training Idea Book: Inspired Tips and Techniques for Engaging and Effective Learning American Management Association, 2003. 480 p.
18. Silberman M. 101 Ways to Make Training Active Pfeiffer, 2005. 336 p.
19. Jolle Robert. How to Run Seminars and Workshops: Presentation Skills for Consultants, Trainers, Teachers, and Salespeople Wiley, 2017. 352 p.

Інформаційні ресурси

1. Афанасьєва Н. Є., Перелигіна Л. А. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного тренінгу : навчальний посібник. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/4053/1/%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%A2%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
2. Торн К., Маккей Д. Тренінг. Настільна книга тренера. Серія «Ефективний тренінг». URL : <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi57/0041709.pdf>.
3. 18 програм тренінгів : керівництво для професіоналів / під ред. В. А. Чикер. 200 с. URL: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi/0003367.pdf>.
4. Петрович В. С., Закусило О. Ю. Я хочу бути тренером: настільна книга тренера-початківця : метод. Вказівки. 2-е вид. доповн. Луцьк : [б.в.], 2014. 60 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580487.pdf>
5. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів. Авторський колектив: Т. Фулей (керівник робочої групи), Н. Буруковська, Т. Будниченко, Г. Савченко К., 2016. 90 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1514283803Metod%20recom_trainings.pdf
6. О'Коннелл Ш., Медені А. С. (2017). Посібник для тренера: Як підготувати та провести тренінг, що матиме вплив. URL: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Manual%20for%20trainers.pdf>
7. Петрович В. С., Закусило О. Ю. Я хочу бути тренером: настільна книга тренера-початківця : метод. Вказівки. 2-е вид. доповн. Луцьк, 2014. 60 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153580487.pdf>